

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ У РОЗВІДКАХ І. МІРЧУКА

Одним із перших мислителів, хто почав говорити про ймовірність існування спільних засад слов'янської філософії по праву вважається І.Мірчук. Серед широкого кола наукових зацікавлень філософа провідне місце належало дослідженню особливостей та проблем філософської думки слов'ян. І. Мірчук почав проявляти інтерес до вивчення означеної проблематики, вже будучи глибоко зацікавленим питаннями існування та розвитку національної філософії. Особливу увагу вчений звертав на характер української філософської думки, але через недостатню кількість матеріалу він мусив звернутися до питання слов'янської філософії. Це цілком закономірно, оскільки без окреслення загальних тенденцій неможливо ретельно вивчити деталі, що необхідні для з'ясування національної філософії конкретного народу. Виступаючи на конгресі слов'янських філософів, що відбувся у Варшаві у 1927 році, І. Мірчук на початку своєї доповіді ставить питання, чи взагалі можна говорити про слов'янську філософію, і тим більше, чи можна говорити про національну філософію? І. Мірчуку було відомого багато різних праць, присвячених проблемам існування національної філософії, що з'явилися в той період. У своїй доповіді він подає доволі докладний перелік цієї нової літератури (понад 40 назв). Також він зазначає, що мета філософії має загальнолюдський характер, хоча форми, в яких проявляється прагнення до цієї мети, мають завжди певне національне забарвлення. Це твердження мислителя дають підстави говорити про існування не лише національної філософії, а й про існування внутрішньої спорідненості філософської думки між слов'янськими народами, про її спільні переваги і недоліки.

Метою даної розвідки є означення основних проблем слов'янської філософії в інтерпретації І. Мірчука.

До цієї теми і філософ звертається у своїх працях: «Про слов'янську філософію. Спроба характеристики», «Світогляд українського народу» і частково «Г.С. Сковорода. Замітки до історії української культури».

І.Мірчук досить детально зупиняється на аналізі проблем, що були характерними для філософії усіх слов'янських народів. Першу причину недостатнього поширення філософських потенцій слов'ян І.Мірчук вбачає у важкому матеріальному становищі, в межах якого розвивалося інтелектуальне життя слов'янських народів, більша їх частина не мала, власних держав і розвивалася у складі чужорідних державних організмів. Духовне та політичне життя південних слов'ян, наприклад, розвивалося поступово і дуже повільно, що було пов'язано у першу чергу і довголітнім турецьким поневоленням. Поляки мали власну державність, але втратили її у XVIII ст. Українці, будучи виснаженими війнами та боротьбою за державну автономію і подальшою Руїною, у результаті потрапили під владу російського абсолютизму, що нищив будь-які прояви вільної думки.

Найсприятливіше ситуація виглядала в Російській імперії, яка здобувши могутність, мала матеріальні можливості для подальших філософських досліджень. Але і ці умови для розвитку філософської думки не були ідеальними. Чинником, що гальмував розвиток філософії в імперії, була російська цензура. Однак ці перешкоди мали в основному зовнішній характер і не відігравали вирішальної ролі у процесі становлення оригінальної слов'янської філософської творчості. Справжні причини знаходилися значно глибше.

Загальновідомо, що для розвитку філософської думки необхідні моменти, а саме: глибокий традиціоналізм і оригінальність, моменти, які, на перший погляд, суперечать одне одному, але насправді

тісно пов'язані. Вони повинні одночасно існувати у суспільстві, якщо ми хочемо отримати більш-менш помітні результати у розвитку філософської думки, І. Мірчук зауважує, що філософський рух тільки тоді заслуговує на увагу і може мати помітне значення, якщо у ньому оригінальність просякнута традицією, або традиція просякнута оригінальністю. Головна риса філософського мислення полягає у тому, що його представники повинні бути ознайомлені з результатами, які отримали попередні покоління. Тому повинен існувати органічний, внутрішній зв'язок між минулим і майбутнім. Жодна філософська система не з'явилася без надбання попередніх епох. Навіть негативне, вороже ставлення до минулої доби тільки підтверджує генетичний зв'язок між новим і старим. Програма роботи, створена давніми греками, зберегла свою актуальність з порівняно невеликими змінами до наших днів. Змін зазнали лише засоби та методи, що використовувалися для розв'язання філософських питань, а також спосіб, у який формулюють саме питання. Усі нові ідеї, теорії, що вражають своїм новаторством та оригінальністю при детальному аналізі засвідчують відбиток традиції. Відсутність органічного зв'язку між минулим і теперішнім, обізнаності з результатами праці інших слов'янських народів І.Мірчук вважав «кардинальною помилкою» усього слов'янства. Як приклад він наводить такий факт, що навіть через п'ятдесят років після смерті П.Лодій, непересічної особистості серед слов'янських філософів, мало хто знав навіть назви його праць. Більше того, М.Ганкевич у своїй праці «Історія слов'янської філософії» цитує його роботи, які П.Лодій не писав. І. Мірчук стверджує, що такі самі помилки ми можемо знайти у інших авторів і в іншій слов'янській літературі, оскільки вони впливають з того факту, що слов'яни не мають спільної традиції.

Ще однією серйозною причиною, що гальмувала розвиток слов'янської теоретичної думки була спрямованість духовної енергії та форма філософського мислення. І. Мірчук констатував, що духовна енергія у філософській творчості слов'ян мала не вертикальні, а горизонтальні тенденції і спрямовувалася, за його висловом, не «вгору, а ушир». У своїй доповіді на з'їзді у Варшаві він стверджував, що серед слов'ян немає концентраційних центрів у постатях геніальних особистостей, натомість спостерігається високий рівень філософської продукції в широких народних масах. Для ілюстрації цієї тези І.Мірчук наводить як приклад особливості філософствування українського народу. Він зазначає, що в нашій (українській) народній творчості ми знаходимо велику кількість філософських елементів. Погляд на світ, що спирається на оригінальну метафізику, система етики пристосована до конкретної дійсності, власна оригінальна естетика і відчуття краси знайшли своє зовнішнє вираження і практичне відображення в різних продуктах мистецької творчості. Всі ці моменти доводять, що філософська культура поширилась на широкі українські маси і знайшла там відповідний ґрунт. Ще одним доказом, який підтверджує широке розповсюдження філософської думки серед слов'ян, тобто вказує на її горизонтальні тенденції, є той факт, що філософські роздуми не обмежуються лише фаховою літературою, а є характерними також і для художньої літератури. Прикладом цього є творчість Л.Українки, Ф.Достоевського, Л.Толстого, А.Міцкевича тощо. Як результат серед слов'ян зростає зацікавлення філософськими проблемами. Філософська думка замість того, щоб концентруватися у свідомостях конкретних особистостей, поширюється на широкі народні маси, а відтак, повинна пристосовуватися до потреб і способу мислення того середовища, серед якого вона знайшла сприятливий ґрунт - для розвитку. Однак через це ця думка втрачає свою теоретичність і стає конкретною та безпосередньо пов'язаною з життям.

Поряд із важким політичним та матеріальним становищем слов'янських народів, до проблем розвитку слов'янської філософії І.Мірчук відносить більш глибокі підстави. По-перше, серйозним недоліком слов'янської філософії він називає відсутність зв'язку між традицією та оригінальністю у філософських системах. Наслідком цієї тенденції є відсутність внутрішньої єдності і розрив між минулим та сучасністю у

розвитку філософської думки слов'ян. Для формування завершених філософських концепцій слов'янам необхідна не стільки оригінальність, скільки розуміння власної традиції. Однак самих лише прагнень кожного слов'янського народу пізнати результати власної роботи є недостатньою. Окрім цього необхідно також ознайомитися з напрацюваннями у галузі філософії інших слов'янських народів. По - друге, ще однією причиною, то гальмувала розвиток філософської думки слов'ян, І. Мірчук назвав спрямованість їх духовної енергії. Він визначив, що філософська думка слов'ян не розвивається вертикально, лінія її розвитку не здіймається вгору, щоб утворити досконалу, завершену форму у свідомості геніальної особистості, яка нехтує повсякденними проблемами і творить нові концепції, а знаходить своє вираження у свідомості широких народних мас. Тому закономірним наслідком такого поширення філософської думки є той факт, що вона отримує конкретний характер, входить у тісний зв'язок з реальним життям і стає практичного.